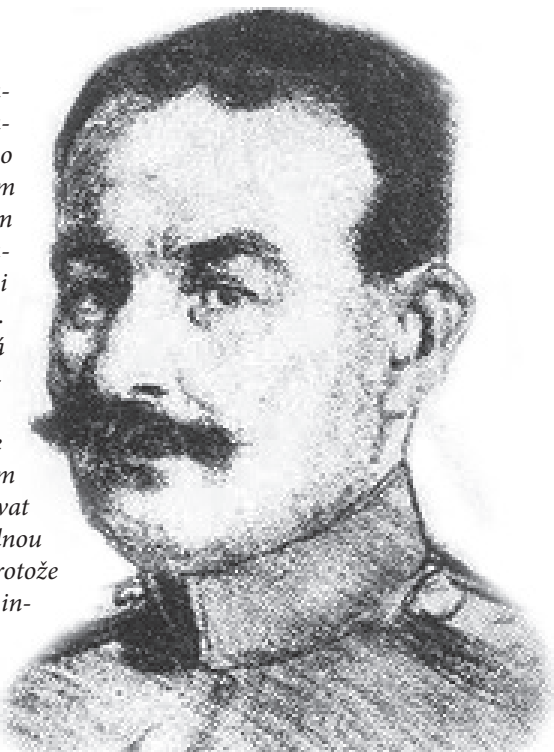

A z novořečtiny přeložil Martin Surovčák

Andreas Karkavitsas: Vyprávění lodní přídě

Řecká literární kritika postavila žánrovou povídku na prahy na počátku 30. let minulého století kvůli dávno překonaným literárním postupům, především fotografickému zobrazování skutečnosti, stylizaci a idealizaci poměrů v tradiční společnosti. Tato vada na kráse jí však, zdá se, neubrala na přístupnosti, vždyť žánrová povídka se v omezené míře v Řecku píše a čte dodnes! Přinejmenším může takový text zprostředkovat současným čtenářům nenásilnou formou realie dob minulých, protože autoři tohoto žánru se často inspirovali vlastními cestami po venkově a vynikali pozorovacím talentem. Autor, kterého si představíme následující povídkou, bývá řazen mezi klasiky řecké žánrové povídky, přesto se od ostatních představitelů výrazně liší svým postojem ke zpracovávané látce, totiž kritickým nadhledem, který ho posouvá blíže k naturalismu.

ANDREAS KARKAVITSAS (1865–1922) není v českém prostředí až tak úplně neznámý. Jméno tohoto peloponéského rodáka se objevilo dokonce ve dvou překladových antologiích (*Z bojů za volnost otčiny*, *Moře náš osud*). Po absolvování medicíny na aténské univerzitě se nechal zaměstnat jako lékař na obchodní lodi. Autentické příběhy ze života námořníků, které během cest slyšel, jej inspirovaly k napsání sbírky sedmnácti povídek *Vyprávění lodní přídě* (*Λόγια της πλώρης*, 1899). Naturalismem je prodchnuto i jeho druhé nejznámější dílo, novela *Žebrák* (*Ζητιάνος*, od 1896 časopisecky), ve které zachytil osudy profesionálních žebráků v bídou proslulé vesnici Kravara v severním Řecku.

Černý korál

Když jsem o něm uslyšel poprvé, ještě mi teklo mléko po bradě. A když jsem dorostl ve dvacetiletého mladíka, ještě se o něm mluvilo se stejným obdivem a s ještě větším strachem. Korál, majestátný černý korál, co leží ve Voloském zálivu! Korál, který jednou stoupá až k mořské hladině, jindy zas klesá a mění se v nedobytný hrad plný pupenů a větví, kořenů a výrůstků. Alespoň tak se o něm vykládá u nás na ostrově. Námořníci si pověst o jeho velikosti, obdivuhodnosti, tvrdosti železa, lví síle, odvaze a nesmrtnosti předávají z generace na generaci, z otce na syna a ze syna na vnuka.

Ti, kteří jej poprvé spatřili, se už dávno vytratili z lidské paměti. Ti, kteří snili o tom, že ho useknou, teď navěky spí v zemi a v hlubinách moře. Ti, kteří se vydali ho hledat, nikdy nedosáhli cíle.

Prý má v sobě cosi přitažlivého a záluďného – mění barvy a tvary, klouže jako úhoř, tyčí se jako věž, světélkuje jako mořská ryba – takže při pohledu na něj tuhne krev v žilách.

Kdykoliv jsem o něm odmalička slychával, míval jsem divný pocit – strach a odhodlání zároveň.

Dobrá, říkal jsem si, Arapis hltající moře a schopný přehradit řeku jen svými vousy... Budiž Alexandrova sestra, nesmrtelná Gorgona, toulající se mořem a za strašlivého zvuku potápějící lodě ocasem... Budiž Aristos zabíjející zvěř, bortící hory a cepem vyvracející duby...¹ Ale aby korál, ta vodní bytost sycená pískem, dokázal tolik zázračných věcí?! Měli bychom se stydět. Slyšel jsem chlapy jako hora mluvit o něm s takovou úctou, jako by to byl sám Bůh. Sakra, vždyť oni nastavovali hrud' tureckým kanónům! Vrhli se jim se zapálenou pochodní do skladů se střelným prachem! Viděli smrt tisíckrát na vlastní oči a přesto se nikdy neodvážili vyrvat ho z kořenů! Nešlo mi to na rozum.

„Poslyš, otče,“ ptám se jednou, „co je vlastně ten černý korál zač?“

„Dřevo jako každé jiné, synku. Mořské dřevo. Jestli ho chceš vidět, jdi se podívat na mou dýmku.“

Jdu dovnitř, otevřu almaru a najdu dýmku. Byla to široká a velká dýmka se suky, černočerná jako eben.

„Cože? Tohle že je černý korál? Takže se dá uříznout?“

„Dá,“ povídá. „Vždyť ho držíš v rukou! Nařezal jsem ho pár loktů, když jsem se potápel pro mořské houby.“

„A proč tedy nejdeš useknout černý korál ve Volosu?“

Rázem úsměv na jeho rtech zkameněl a jeho tvář zvažněla. Otočil se a podíval se na mě nepřítomným pohledem, jakoby bez sebe.

„No,“ řekl, „voloský korál není to samé. I já jsem se jednou o to pokusil, ale chybělo málo a tvoje matka by bývala zůstala bez muže.“

¹ Arapis, Gorgona, Aristos – nadpřirozené bytosti z lidových vyprávění

„Ale když se dá uříznout...“

„Uříznout se dá, když je malý. Tam v Alžírsku jsou jich celé lesy. Tam, kde se potápějí pro mořskou houbu, sem tam popadnou i nějakou tu korálovou větvičku. Potají. Zrovna, když spí. Ale jakmile se probudí, neusekne ho ani meč samotného archanděla.“

„Copak voloský korál nikdy nespí?“

„Spí. Jakkpak by nespál... Jenže se z něj stal přízrak. Žije už celá staletí – vlastně kdoví jak dlouho. Kdybys viděl kostry troufalců, jak na něm visí jako lustry!“

A upřel jaksi bázlivý pohled na prasklý džbán stojící ve dvoře. Svrátil čelo, jako by se tam objevila zmije.

„A ty, otče, jak jsi na to šel? Ve skafandru?“ opět jsem se zeptal.

„Kdepak, s kamenem jako Kalymňané². Kde by se za nás vzaly skafandry!“

„Až vyrostu, půjdu ho useknout,“ prohlásil jsem odhodlaně.

Čekal jsem, že řekne „ne“, že mi to bude tisíckrát rozmlouvat, že mi bude vyprávět strašlivé historky, abych si to rozmyslel. Nic! Chvilí si mě zamyšleně prohlížel od špičky až k patě, jako by si přeměřoval mou postavu. Usmál se.

„Dobře. Až vyrosteš, běž,“ prohlásil netečně. „Teď, když jsi malý, jdi poznat moře.“

A tak jsem šel a poznal moře. Stal jsem se plavčíkem a potom námořníkem. Zažil jsem bouře, vánice, boží dopuštění. Lovil jsem houby i v Alžírsku. Ale ani jako plavčík ani jako námořník ani jako lovec hub jsem nezapomněl na prokletý korál a na slovo dané otci. Spolu s mým tělem rostla i touha v něm, jako bych ji měl v krvi. Chtěl jsem korál useknout nebo přinejhorším vyrvat z kořenů a odtáhnout za člunem na náš ostrov. Položil bych ho na pláž jako zdechlinu a zavolal bych hlásného, aby vyvolával po celé zemi:

„Pojďte, lidičky! Pojďte se podívat na ten veliký div! Mořskou obludu přemohl hrdina z našeho ostrova, Jannos Gamaros! Hory se třesou! Pojďte se podívat, lidičky!“

Lidé by se hned slétli jako včelí roj a začali by se křížovat. Ženy by nahlížely, chlapi by se zděsili a zrudli by závistí. A krasavice by si mezi sebou šuškalý: „Podívej ho, fešáka. Toho tak mít za muže!“ Na ostrově by mě uctívali jako druhého svatého Jiřího. A každou chvíli mě sužoval tajemný strach a vzrušení, aby mi slávu nesebral někdo jiný. Chápete... Ale hned jsem se zase uklidňoval myšlenkou, že nikdo schopnější než já se narodit nemůže. Dokonce jsem si myslel, že ten korál seděl celé věky na svém temném trůnu jen proto, aby se jednoho dne stal mou chloubou. A v tomto duchu se neslo celých dvacet let mého života.

² Obyvatelé ostrova Kalymnos

Jednou jsem lovil houby s kapitánem Strapatsosem u Egripu a dopluli jsme až do Voloského zálivu. Ihned jsem se chopil příležitosti:

„Tak co, kapitáne? Zkusíme to?“

„Zkusíme co?“

„Useknout ten černý korál.“

Kapitán Strapatsos se zasmál, zasmáli se ostatní a nakonec jsem zasmál i já. Neodvážil jsem se tvářit vážně.

„Co to povídáš?“ řekl mi. „Máš všech pět pohromadě, nebo mám poslat pro popa? Pokusilo se už tolik a tolik lidí a nic. Copak my něco zmůžeme?“

„Proč ne? Jsme snad nešikovné? A vůbec, oni to zkoušeli jen s kamenem. Jedno ponoření a nahoru. Co asi tak zmůžou na jedno ponoření?“

„Starej se o živobyetí a nech snění,“ řekl mi nakonec kapitán.

Nenechal jsem se odradit. „Přemluvím ho později,“ pomyslel jsem si.

A opravdu. Den se se dnem sešel a jednu neděli, kdy jsme zrovna nerybařili, jsem ho přemluvil.

Ptám se ho: „Co říkáš, jedeme?“

„Kam?“

„Za černým korálem!“

„A kdo se pro něj potopí?“

„Já se potopím. To jsi chtěl slyšet?“

Nakonec jsme tedy vypluli. Dívám se dalekohledem na dno, korál nikde. Objíždíme jednou, dvakrát, třikrát – pořád nic! Začal jsem propadat zoufalství, prapodivnému zoufalství. Tolik let jsem si to líčil v představách, viděl ho před sebou, bojoval s ním, vítězil nad ním a teď se to všechno mělo ukázat jako lež? To jsem nehodlal připustit. Někde přece musí existovat, někde na něj musím narazit, ať už v hloubce nebo na mělčině, klidně i na nebi! Někde na něj přece musím narazit, změřit s ním síly, i kdyby mě měl zničit. I kdyby se na něj měly zavěsit i moje vlastní kosti tak jako jiných troufalců. Přece nejde, abych ho v životě nikdy ani nespatriil! Proč jsem tedy žil tak dlouho, proč jsem se dožil dvaceti let, proč jsem poznal moře, proč jsem se přehrabával v hlubinách? Jen kvůli obživě?

„Plujte do přístavu. Zajdeme na skleničku,“ řekl kapitán znuděně. „Starci někdy vykládají báchorky.“

Polil mě studený pot. Zamžilo se mi před očima.

„Proboha živého, kapitáne,“ říkám mu, „měj kouska trpělivosti! Objedeme to ještě jednou.“

Jenže ani on ani veslaři mě neposlouchali. Loď, také znuděná, se otočila a zamířila do přístavu.

A já opřený o zábradlí jsem se nepřestával dívat napravo nalevo. Srdce mi divoce bušilo, jako by šlo o matčin život. Avšak marně! Modrozelenou vodou prosvítaly na dně jen prachobyčejné řasy, tu strmé stěny, jindy zas zvrásněné plochy vystlané pískem, netknutá měkká lože mořských vil. Černý korál nikde. Po mém vysněném korálu ani stopy.

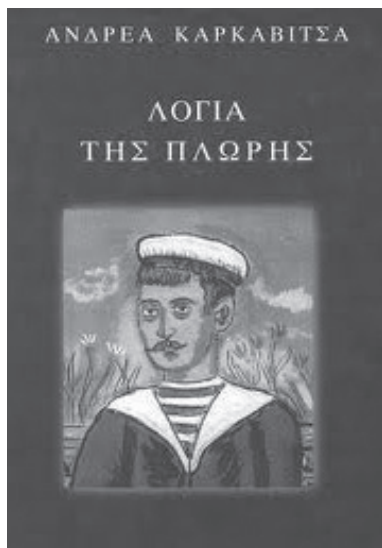
Řekl jsem si, že nechám dalekohled dalekohledem a půjdu se natáhnout na palubu, když vtom se přede mnou mihl mlhavý stín, který zůstal pozadu, jako by proplula velryba.

„Stop!“ zakřičel jsem. „Zastavte!“

Lodka zastavila, otočila se na místě a všichni jsme uviděli ten tisíciletý kolos, jak sedí na trůně. Takže to nebyla lež, nebyla to báchorka!

V mžiku jsem si oblékl skafandr, zasunul nůž za opasek, vzal do ruky sekeru a potopil se. Ale jakmile jsem zdvihl oči, zamrazilo mě v zádech. Starci měli pravdu. Kam se hrabe Arapis, Gorgona a Aristos! Tohle je div! Jeho černé šupinaté kořeny vysávaly mramor, prodíraly se do puklin a objímaly balvany. Do výšky několika sáhů čněl mohutný široký kmen posetý pupeny, sem tam uzavřenými do trsů. A z něj pučely tisíce větví a větviček hbitě se míhajících ze strany na stranu, nahoru a dolů, jako by se snažily široký kmen obklopit jakousi sítí. Omývala jej okolní voda průhledná jako sklo, potrava, společnice, postel a útěcha zároveň. A pod mramorovým podstavcem zela hlubina, studená a bezedná.

Korál jsem zastihl ve spánku, ale i kdyby býval bděl, vyšlo by to nastejno. Kdyby stačilo popadnout jednu jedinou větvičku a vynořit se... Ale já jsem ho chtěl useknout celý. Proto jsem se potopil. Pokřižoval jsem se, rozpráhl

se sekerou a lup! Zasadil jsem mu první ránu. Ten had se probudil a okamžitě se spustila smršť a šramot, hotová pohroma, jako by se na mě valily všechny mořské proudy. Voda zahučela a zavířila, z hlubin se přelil stín a já jsem přišel o všechno. Posadil jsem se na dno a chytil se za jakýsi oddenek, aby mě proudy nestáhly s sebou. A v tom jsem spatřil pupeny, jak hrají třpytivými barvami jako oči mouřenína a jak se ta zmije natahuje směrem ke mně. V jeho zelenobílých větvích jsem uviděl viset kosty, potupu bláznů, kteří se odvážili si to s ním rozdat. V té vřavě jsem rozeznával zvláštní zvuk, chrastění kostí o sebe. Holé hnáty ťukaly na bezmasá čela, jako by říkaly: „Proč jste nás sem zavedly?“

Seshora mi dával kapitán znamení:

„Tak vylez už. Vylez, stejně to nezvládneš.“

Nezvládnou to! I mně to došlo. Ale s jakou se vynořím tam nahoru? Co bude s příznakem našeho ostrova? Co bude se svatým Jiřím? Ne. Kdybych se býval nepotopil... ale teď už musím! Jakmile smršť opadla, zvedl jsem sekeru a zasadil mu ze všech sil druhou ránu. Kdybych tloukl do kamene, přinejmenším by pukl. Jenže korál nic. Ani tříška. Místo aby sekera pronikla dovnitř, odrážela se o dvě tři čtyři pídě zpátky, jako bych sekal do gumy. „Musím ho vyrvat z kořenů,“ hořce jsem si pomyslel.

Dal jsem nahoru znamení:

„Hoďte mi sochor!“

Poslali mi ho. Zahodil jsem sekeru a popadl sochor. Začal jsem od kořenů. Trpěl jsem, ani sám nevím jak. Čas běžel a já pořád vytrhával kořeny. Jen občas jsem na okamžik přestal, abych nabral dech nebo abych se rozhlédl kolem sebe. Mohl se na mě totiž vrhnout žralok.

Nakonec jsem dal další znamení:

„Hoďte mi nejsilnější lano!“

„Hej, vylez nahoru!“ odpovídal kapitán netrpělivě. „Proč chceš zrovna to nejsilnější? Máme přece i slabší. Vylez, jinak ti zavřu vzduch!“

„Zavřeš mi vzduch a já přervu hadici,“ odpověděl jsem mu naštvaně. „Nebo jsi snad zapomněl, že mám s sebou sochor?“

Bez toho všeho by se kapitán Strapatsos těžko obešel, a tak mi lano raději hodil.

Lano jsem uvázal pevně kolem kmenu. Potom jsem přeplaval na druhou stranu a začal opět trhat sochorem kořeny. Korál hrál barvami, jako by mě chtěl omámit. Třásl se a plašil se jako ryba. Jeho větve rejdlily jako chapadla chobotnice sem a tam, svíjely se a mrskaly proti mně konečky, aby mě chytly. Ale copak mě mohly chytit? I kdybych vůbec neznal jeho zákeřné hrátky, i kdybych nikdy neslyšel o jeho rozmarech, kosti, které jsem viděl zaklíněné nahoře, byly pro mě dostatečným varováním. Pokaždé, když se ohnal, přilepil jsem se jako ústřice k mramorovému útesu. Nohy, ruce, oči, všechny části těla pracovaly zároveň. Lano se dál zakusovalo, vytahovalo ze skulin výhonky jeden za druhým a oddělovalo je od kamene, jindy holé a jindy s kamennými odštěpkami nebo obalené mušlemi.

Nakonec jsem pochopil, že začíná povolovat. Ztrácel rovnováhu.

„Nahoru!“ dal jsem znamení.

Vytáhli mě nahoru. Rychle jsem se svlékl a popadl první nádech.

Zrovna se začalo stmívat. Naproti se tyčilo indigově modré Pilio³. Vesnice na jeho svazích zářily bělobou jako poházené kusy mramoru. Ve Volosu rozsvěcovali světla a naproti purpurovému slunci vycházely hvězdy jedna za druhou. Připadalo mi, že jsem se podruhé narodil, když jsem před sebou spatřil známé tváře. Na chvíli jsem zapomněl na korál, na dřinu, dokonce i na slávu.

„Tak co? Vyšlo to?“ zeptal se kapitán Strapatsos.

„To hned uvidíš!“ řekl jsem mu a vyskočil na nohy. „K veslům, chlapi! Dneska večer odtáhneme korál na ostrov.“

„Co to meleš? Jsi v pořádku? Nedotkl se tě ten přízrak?“

A všichni ke mně přiskočili, ohmatávali mě, hýbali s pažemi a pořád nechtěli uvěřit, že jsem zdravý.

„Tak honem, chlapi!“ povídám, „Korál je useknutý.“

Vrhli se k veslům, zabrali vši silou. Ano! Místo aby naše loďka jela dopředu, couvala zpět.

„Děláš si z nás srandu?“ křikl rozlobený kapitán. „Co tvrdíš, že jsi ten korál usekl?“

„Při svatém Nikolaovi, usekl jsem ho,“ povídám. „Zaber! Měl jsem ho snad useknout úplně, aby mě dole zavalil? Chce to jen trochu popotáhnout a vyleze i s kořeny.“

Zase jsme zabrali. Asi hodinu jsme se takhle trápili. Bylo slyšet vrzání veslových kolíků. Muži propadli obrovskému nadšení a hnali se vpřed jako šelmy. Kapitán Strapatsos byl radostí a hrdostí bez sebe a všechny povzbuzoval hlasitým voláním:

„Oho! Oho! Bravo, chlapi! Jen tak dál, mí lvové! Jen tak dál, tygři!“

Chlapi, lvové a tygři nořili vesla tak hluboko a zabírali takovou silou, že to vypadalo, že z nich zbude jen hromádka třísek. Nakonec se ozval hluboký

3 Pilio – poloostrov, který se stal součástí řeckého státu až v r. 1881

rachot a na moři se zvedla proti nám silná vlna. Loďka vystřelila tryskem kupředu. Ukázalo se, že za sebou táhne cosi obrovského. Byl to korál.

„Ukažte! Já se chci taky podívat!“

Všichni utíkali na příď, aby si prohlédli ten přízrak a zděšení se křížovali.

„Kupředu!“ volám na kapitána Strapatsose. „Vytáhneme ho ven teď, když se setmělo, dřív než to vyčmuchtají Turci a seberou nám ho.“

Hned, jak jsme vypluli ze zálivu, přepadl nás zuřivý jižní vítr. Hvězdy zhasly a horizont splynul s oblohou. Kolem nás se rozprostřela tma. Zvedaly se vlny jako hory, tlačily před sebou lesknoucí se pěnu a kolem dokola šířily chmurnou, matně bělavou záři. Mořští koníci, tuleni a velryby se houfně zmítali, mizeli pod vodou a úpěli v tom temném chaosu. Začal jsem si dělat starosti. To už nebylo moře, to byl hněv a spoušť, kletba a vztek, závan pekel.

Ale nic. Korál, pevně uvázaný, dál sledoval vodní brázdu, kterou za sebou roztínala záď naší loďky. Slyšel jsem, jak se korál trmácí a funí jako dobytek šlapající do kopce. Styděl se za to, že byl pokořen, a všelijak se snažil vyprostit. Jenže kdo by ho pouštěl? Uprostřed bouřícího moře jsem rozpoznával známý konejšivý hlas – hlas vyvolavače. Měl jsem povědomý pocit – pocit obdivu našich stařešinů, povědomou touhu – přání dívek: „Podívej ho, fešáka. Toho tak mít za muže!“

Za úsvitu jsem spatřil přímo před příďí náš ostrov přikrytý mlhou. Ještě scházely tři míle, ale zato tři tvrdé míle. Naše paže se unavily za celou noc u vesel. Obličej se nám svařstily, oči zakalily, havraní vlasy zbělely, jako by uplynuly celé roky. Kapitán natažený na lavici připomínal mrtvolu. Veslaři mlčky ledabyle veslovali jako stroje, které bezmyšlenkovitě odvádějí svou práci. Jen já jsem dál vesloval správně. Samozřejmě jsem to mnohokrát musel vzdát. Jenže co jsem měl dělat, když touha převyšovala moje síly? Vlny se ještě vytrvale zvedaly do výšky, přelévaly se a kropily nás. Moře nepřestávalo dál strašlivě bouřit.

Nakonec zrudl západní obzor, objevilo se slunce. Objevila se promočená pevnina, kalné moře a náš přívětivý ostrov naproti.

„Hurá, chlapi, jsme doma!“ zajásal jsem a vyhoupl se na příď, abych dobře uviděl na přístav a prohlédl si pláž, kam hodím tu zdechlinu. Loďka vklouzla do přístavu, přeskočila dvě skaliska a zakotvila v písku. Vyběhl jsem na záď a začal vytahovat lano.

Ouha! V rukou mi zbyl jen utržený kus lana!

A co se s tím zpropadeným korálem stalo? Náš korál se šupinatými kořeny, mohutným kmenem, větvemi a větvičkami, který jakoby chtěl všechno uchvátit do své náruče, si teď sedí na svém trůnu na dně Voloského zálivu. Námořníci si ještě pověst o něm předávají z generace na generaci, z otce na syna a ze syna na vnuka. Vykládají si o jeho velikosti, obdivuhodnosti, tvrdosti železa, lví síle, odvaze a nesmrtelnosti.

A já, Jannos Gamaros, nový svatý Jiří našeho ostrova, teď už sešlý sedmdesátník, se biji s mořem už jen pro obživu!